

ЗА БУКВИТЕ

КИРИЛО МЕТОДИЕВСКИ ВЕСТНИК

ОПИСМЕНЕХЪ

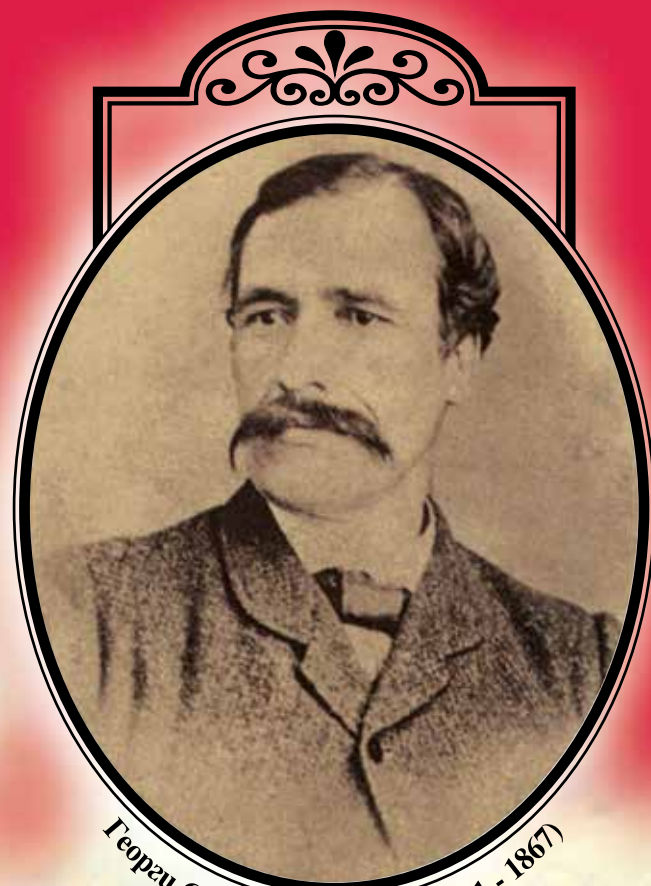

ИЗДАВА УНИВЕРСИТЕТЪТ ПО БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ И ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ • ГОДИНА XLIII • БРОЙ 63/МАРТ 2021 г.

Тодор Каблешков (1851 - 1876)

145
ГОДИНИ
Април
1876

Георги Стойков Раковски (1821 - 1867)

*...И върху гергьофа балканският лев
излазяше златен и зенал за рев.*

*И с тез сили малки, и с тез средства смешни,
и с тез глави руси, и с тез пръсти нежни,
и с тоз възторг луди, и с тоз дребен стан
искаха да бутнат страшний великан!*

*И в няколко дена тайно и полека
народът порасте на няколко века!*

„Каблешков“

Иван Вазов (1850 - 1921)

Европеец по дух и неуморен експериментатор

185 години от рождението на Николай Павлович

Д-р Мария Бранкова – Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“

На 5 декември 2020 г. Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ отбелязва 185-ата годишнина от рождението на видния български художник, сценограф, график, художествен критик и театрален деец Николай Христакиев Павлович.

Роден е в Свищов през 1835 г., син на видния възрожденски деец Христаки Павлович, останал в историята ни като един от големите просветни дейци на Българското възрождане, брат на лекаря Димитър Павлович.

През 1852 г. отива във Виена за обучение в ателието на литографа Анастас Йованович. Между 1852 и 1858 г. учи последователно в две големи европейски художествени академии – Виенската и Мюнхенската. През 1854 г. се запознава с видния учен д-р Петър Берон, с чиято финансова подкрепа продължава обучението си.

През 1858 г. Павлович създава литографиите за два атласа на д-р Петър Берон. Художникът и ученият прекарват повече от година в едно от имената на Берон около Крайова, където Павлович работи върху илюстрациите. Първият атлас – „Космобиографичен“, е изработен в Мюнхен. Вторият – „Метеорологичен“ – в Крайова. Издадени са в Париж на френски език съответно през 1859 и 1860 г. Рисунките са литографирани при Хумберт и са отпечатани в печатницата на Лемерсие.

Атласите са редки издания с изключителна библиографска рядкост и се съхраняват в малко национални библиотеки. В Националната биб-

лиотека „Св. св. Кирил и Методий“ двата атласа са инвентирани в добре запазен вид през 1948 г. и са подвързани заедно.

Изданието е с размер 58x45 см, подвързано в зелен цвят с повтарящ се орнамент сребрист лозов лист. Всяка илюстрация е на отделен лист. На титулната страница на Космобиографичния атлас има ръкописен надпис, в който се съобщава, че екземплярът е дарен от племенника на д-р Петър Берон – Стефан Русков Берон, на Българското книжовно дру-

борба за укрепване на националния дух чрез разпространението на литографиите със сцени от средновековна

та българска история, която той създава по романа на Александър Велтман „Райна княгиня българска“.

Вдъхновен от „История славянобългарска“ и от произведенията на баща си Христаки Павлович, той се насочва към историческата живопис. Сред най-известните му творби са „Аспарух с дружината си на път към

жество, днес Българска академия на науките. По-късно екземплярът постъпва в Националната библиотека, където се съхранява и до днес в отдел „Специални колекции“ – в „Картографски и графични издания“.

Особено красив е многоцветният фронтиспис, който се повтаря в началото на двата атласа. Изобразената сцена пресъздава Сътворението на света с надпис „Космобиография“.

От есента на 1860 г. до късната пролет на 1861 г. Николай Павлович живее в Одеса, където разпространява сред българите първите си исторически литографии. От 1861 г. започва неговата

национално богатство и се съхраняват грижливо.

Литографията „Обединена България“ е рисувана непосредствено след войната със Сърбия от 1885-1886 г.

На преден план са символно изобразени като сестри наскоро обединените Княжество България и Източна Румелия. И двете са с корони, като тази на Княжеството е по-внушителна и символизира държавата. Източна Румелия е прегърната от Княжество България в знак на покровителство и единство. И двете сестри са

облечени в царствени одежди, с плащеници – символ на равнопоставеността им, и държат здраво меч и щит, символизиращи желанието им да бранят отечеството на всяка цена. На заден план вдясно са изобразени Македония и земите, останали под чужда власт. Македония е облечена в траурни, тъмни дрехи. Над нея още се вее безнадеждно османското знаме.

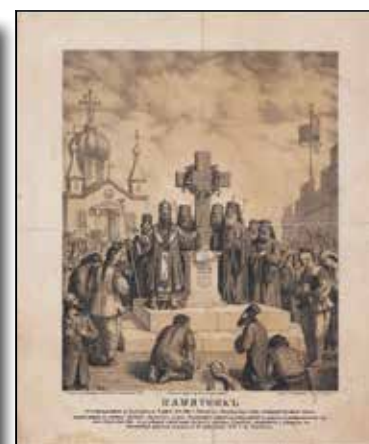
През 1872 г. Николай Павлович създава литографията „Паметник на Българската църква“. Той проявява изключителен интерес към хода на църковните борби в Цариград, което личи и от неговото описание на литографията, обмисляна в

продължение на 12 години. В центъра на композицията е изобразен кръст, който е „символ на вярата ни, увенчан със знак на победа над Гръцката патриаршия“. Присъствието на българското висше духовенство е подкрепа на символа на вярата. А шестимата архиереи са: „Екзарха, Иларион Търновски (бивши Макариуполски), Панарет Пловдивски, Иларион Кюстендилски (бивши Ловчански), блаженочившите Авксентий и Паисий, а тая група е заобиколена от много народ – българи от разнo съсловие, които Екзархът <...> благославя“.

Литографиите на Николай Павлович по романа на Александър Велтман „Райна княгиня българска“ и „Паметник на Българската църква“ са принос към популяризирането на българската история в романтичен дух и с патриотична цел.

Възгледът на Николай Павлович за ролята на значимите събития в българската история е част от неговата идейна платформа за изкуствата. Той създава учебно заведение за живопис и популяризира своите графични произведения с патриотична и възпитателна цел, като отдава изключително важно значение на обучението на учениците по история с история в картини.

Николай Павлович оставя богато творческо наследство – портрети, графични и живописни произведения на историческа тематика, църковна живопис. От 1951 до 1995 г. Висшият институт за изобразителни изкуства (днес Национална художествена академия) носи неговото име.

Пресъздадена във везба е географската карта на България

Мила Пейкова – културолог

Уникалната географска карта на България – дар на Националния етнографски музей от Величка Каменова и проф. Иван Гаврилов (вдясно)

В края на 2020 г. Националният етнографски музей при Българската академия на науките получи необичайно дарение – географската ни карта, съставена от 144 шевични мотива, които представят различните етнографски райони на България. Картата е бродирана в продължение на девет месеца от учителката Величка Каменова, която е на 86 години и живее в чировското село Горна Ковачица, Северозападна България.

Окуражавана от своя син – проф. д-р Иван Гаврилов, известен в страната хирург онколог, и вдъхновена от една друга българка – Ирен Величкова-Ямаи, живееща в Япония, г-жа Каменова представя географската карта на България чрез символния език на везбата, чието начало се крие в хилядолетната история на нашите земи. В трудните месеци на борба с пандемията една българка показва силния дух на своя народ, като припомни чрез везбената символика дългия път на една от най-старите държави на континента.

Дарението е предадено от

проф. Гаврилов и прието от проф. д-р Владимир Пенчев – и.д. директор на Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН. По волята на двамата родолюбци – майка и син, и по решение на

Националния етнографски музей дарението може да бъде видяно през 2021 г. в залите на Националния етнографски музей в София, като се очаква представянето му да се превърне в значимо обществено събитие.

Композиране на везбените мотиви в уникална географска карта на България

Дочакахме Освобождението, доचाкахме свободата

На 24 февруари 1878 г. Малко Търново посреща своите освободители начело с майор Вишняев. По пътя си руската дружина преодолява съпротивата на разгромени османски части, като освобождава селата Паспалово, Дринювци, Сърпачовица, Мокрошово и през м. Бръдце навлиза над Малко Търново.

Новината за пристигането на освободителите донася куриерът Петко Напетов и тя се разнася светкавично из града. Камбаните забиват тържествено, а църквата е изпълнена с множество хора. Начело с духовенството населението с неописуема радост, пеейки „Българию, мила майко...“ се насочва към турските казарми, разположени в южната част на Малко Търново. Там, строени и пременени, българите посрещат майор Вишняев и руските воюни.

Главният учител и член на Тайния революционен комитет в Малко Търново Неделчо Орешков изнася паметно слово, с което приветства освободителите: „Ваше високо военачалство, неописуема е картината, необозрим е хоризонтът, който покриваше с черно було цялото ни Отечество. Нашите мила бащи и братя, майки и сестри със съзи на очи в гробове влизаша. Книгите ни изгориха, учителите прогониха, църкви и училища затвориха, градове и села в пепел обърнаха. Щастливи и прещастливи

сме ний, дето благодарение на бляскавото и победоносно оръжие на Велика Русия и храбрите ѝ войници сме вече свободни братя от славянски велик народ. Нам днес сърцата огрява. Днес се слави велика Русия в цяла Европа. Гърми името на великий император Александър Николаевич. Нека извикаме пред света в един глас „Да живее великият ни избавител Александър Николаевич. Да живеят храбрите руски генерали и победоносните руски войски“.

След молебена дружината е настанена по домовете на малкотърновци, а щабот се установява в сградата на стария турски конак. Заради важното си стратегическо значение Малко Търново е обявен за окръжен административен център. Своевременно е съставен Привременен градски съвет, в състава на който влизат най-изтъкнатите общественици, които били и членове на Тайния революционен комитет. За председател е избран Васил Ненчов от гр. Сливен.

Дългоочакваната свобода озарява лицата на малки и големи в Малкотърновския край. Радостта обаче е краткотрайна, защото според решението на Берлинския конгрес Странджанската област е върната на поробителя...

Чак до 25 октомври 1913 г., когато Малко Търново е върнато в територията на България.

Маруета Филчева – директор на Историческия музей „Проф. Ал. Фол“, гр. Малко Търново

Мусинската хекатомба

Дончо Дончев, Българско генеаложко дружество

„Ако искаш да светиш на другите, трябва сам да гориш!“ Това не е само винаги актуален девиз за достоен живот, но и реална съдба на предците ми. От четирима братя – синове на Димо Рачевски от Мусина, тримата са в четата на поп Харитон и загиват за свободата ни през 1876 г. – един в Дряновския манастир, двама изгорени живи.

От 33-мата мусински въстаници в четата петима са от Рачевския род. А в началото на XXI век от потомците са документирани 1092 души... Книгата за родословието ни написах, за да не „оставяме в забрава делата на великите си предци, кои-

тане в Северна България най-силно свети Дряновската епопея.

Априлското въстание от 1876 г. в Северна България избухва най-напред в Мусина. Избрана е четническата форма и така се сформира четата с войвода поп Харитон, помощници Бачо Киро и Христо Караминков и военен ръководител Петър Пармаков – офицер от руската армия в гр. Николаев. Тя тръгва на 28 април вечерта към Балкана над Габрово, за да се съедини с четата на Цанко Дюстабанов. Забелязват ги край турското тогава село Балван и се сбира потеря. Въстаниците се барикадират за отбрана в Дряновския манастир – за дългите 9 дни от 29 април до 7 май (см.см.). Пристига и редовна

падишаха, за да се спаси манастирът от разрушение.

На осмия ден от Шумен пристига с два табора войска и модерни крупови оръдия Фазлъ паша. Поредният му ултиматум не е приет и наставя решителният трагичен и величав девети ден. Десет хиляди (от тях половина редовна войска) са обградили малката крепост на българите в предвкушване на кървавия си пир...

„Турската тръба свири настъпление. Боят е ужасен. Оръдията стрелят с гротхот, усилван многократно от околните скали <...> Първи изчезват в пламъци и прах черковните кубета. Целият манастир гори <...> до вечерта оръдията изстреляли към 200 снаряда.“

Решението е да се напусне

селата Русаля, Вишовград и Михалци.

Мусинчани били 7. Четирима – нашите родственици Ангел и Георги Рачевски, Иван Върбанчев и Величко Помачето – се крили в пещера в м. Бърдото, където няколко дни им носили храна техните близки. Нямали оръжие, понеже станало негодно от снега и дъжда през последната им битка. Надушили ги обаче ловджийски кучета и се стекли вържени турци от Балван. Величко бил навън в гората и след Освобождението описал трагедията, за която четем в книга на Христо Марков от 1912 г.: „Отгоре на самото скривалище имало малка дупка; турците гърмели през нея, мушкали с колове <...> налагват голям огън

ги заровили на близката полянка <...> Няколко години по-сетне костите им били изровени, събрани в ковчег и оставени в черквата, където се пазят и досега“.

Мусина дочаква войските на ген. Гурко на 7 юли 1878 г.

Дряновската епопея е описана и от международната комисия от дипломати и кореспонденти, дошла през лятото на 1876 г. да обследва зверствата на турците. На нейните документи може да се вярва повече, отколкото на някои сегашни конюнктурни „оценки“...

През 1988 г. черепите, по които личат следи от ятаганите, са пренесени в музея на възстановения Дряновски манастир.

Десетилетия след Освобождението признателното

Харитон Халачев

Бачо Киро

Отец Матей Преображенски

то са изволювали мястото ни под слънцето“, по думите на Дончо Цончев в предговора.

Първите семена за подготовката на въстанието тук са засети от отец Матей Преображенски Миткалото, член на Търновския революционен комитет. Заг популярната му известност на духовно лице, пътуващ книжар и лечител се криел самороден революционер и голям организатор. Дълбоко засявал той семената на предстоящата саможертва в сърцата на своите слушатели. Неслучайно от всички огнища на Априлското въс-

турска военна част, прииждат черкези и башибозуци от околността. Въстаниците отхвърлят предложението да се предадат и стрелят „на месо“. Нощем затъкват пробойните в оградата.

На четвъртия ден поради невнимание при правенето на фишеци избухва барут и е ранен войводата поп Харитон. Замества го поручик Пармаков, а Бачо Киро крепи духа и волята на въстаниците. Те отблъскват геройски атаките на озверялата орда. Не приемат и молбите на дряновските първенци да се предадат на милостта на

манастирът. През нощта 120-те оцелели се прощават със знамето си и тръгват на шурм. Пармаков и около 70 от поборниците загиват в неравния бой. Някои се връщат в манастира, където на 8 май по заповед на Фазлъ паша са разстреляни и насечени с ятагани заедно с останалите монаси. Манастирът е разграбен.

Оцелелите 47 души се пръснали. Съдбата на 25-имата белочерковчани, начело с Бачо Киро, е документирана. Родовите хроники описват страданията на 7-те от Дичин и останалите 8 от

над дупката, жарта падала над нещастниците. Донейде търпели, после почнали да охкат, турците усилили огъня! След малко от пещерата се показали три полуизгорели още живи тела. Писъците и охканията им се разнесли по баира, чули се в Мусина, ала никой не посмял да им се притече на помощ. След като позлорадствали над мъките на жертвите си, турците изпразнили пушките си върху им, сетне им отсекали главите и ги окачили по околните дървета. Чак на другия ден дошли роднините им, прибрали обезобразените трупове и

население издига скромнен паметник на героите от Април 1876-а и на останалите мусинчани, дали живота си за майка България. Имената на братята Рачевски, както и на загиналите техни гругари, са вградени в малкия пантеон в Дряновския манастир. За техния подвиг е погредена музейна сбирка, а уредниците на музея с преклонение към героите запознават посетителите с историческите събития и манастира.

Дончев, Д. *Летопис на Рачевския род. София, БАН, 2002.*

Знамената на Априлци

Ива Стоянова, уредник в отдел „Възраждане“, НИМ

*О, храбри панагюрци! О, синове достойни,
във вази е кипяла Асеновата кръв,
вий първи меч дигнахте и пряпориците бойни
и пуснахте на воля Шишмановия лъв!*

Иван Вазов, май 1876 г.

Знамена са използвани от българските въстаници и хайдутини още в първите векове след османското нашествие по нашите земи. Знамето по традиция е елемент на бойните действия, но организаторите на Априлското въстание съзнават неговата сила като апостолско агитационно средство за повдигане на духа. Затова и най-много знамена са изработени в подготовката на априлските събития от 1876 г.

Видът на българското революционно знаме вече е ясен – лъвът е символ на българската държавност и на българския народ, а девизът „Свобода или смърт“ показва решимостта на въстаниците да вървят по единствения възможен път. Знамето обикновено е едноцветно, зелено – цвят, който препраща към Балкана, гората, свободата. Срещат се и червени знамена или двуцветни и рядко трицветни.

Те се изработват внимателно и грижливо от учителки и млади момичета, приобщени към святото дело. Използват се скъпи материали – сърма и коприна, а ушиването отнема време, изисква сръчност и търпение. Тази дейност се

върши тайно и често под прикритието на нощта.

Най-многобройни са знамената на Четвъртия революционен окръг с център Панагюрище. Панайот Во-

бенковски по време на сраженията си.

Главното панагюрско знаме, чиято изработка е възложена на Райна Попгеоргиева, наречена „Българската княгиня“, става със средствата на революционния комитет. На него е извезан златист лъв, стъпил върху полумесец, думите „Свобода или смърт“ и буквите „П. О.“ за Панагюрски окръг. При обявяването на въстанието знамето

лов поръчва на Мария Ганева от Карлово да извезе знаме за въстаниците. Тя ушива две – едното Волов занася в Панагюрище и с него е обявено въстанието, а другото остава в Карлово. Знамето на Мария Ганева става модел за изработеното по-късно от Райна Попгеоргиева главно панагюрско знаме, както и на всички останали знамена в района. Освен това то е и първото, което се развява при обявяването на бунта. Същото знаме носи Хвърковатата чета на Георги

на Райна още не е готово, но на 22 април 1876 г. то е тържествено осветено и се развява на къщата, обявена за щаб на Временното правителство в Панагюрище.

Това знаме не е запазено, но Райна Попгеоргиева изработва негово копие след Освобождението. В Панагюрище Иван и Цвета Зографови ушиват още 12 малки знамена с лъвчета и номера. Днес са запазени знамена №3 и 8 – в Националния военноисторически музей, и №4, 6, 9 и 12 в други музеи в страната. В Кон-

ривцица също са извезани главно знаме и 12 малки знамена. Знае се за изработването на клисурско въстаническо знаме, за съжаление не е запазено; също за знамена в Брацигово, Пазарджик и Белово.

В останалите революционни окръзи също са ушити въстанически знамена. В 1-ви Търновски окръг се известни три горнооряховски знамена; знае се за габровското знаме на четата

е използвано единственото трицветно въстаническо знаме, ушито от Калица Кръстева.

Има сведения, че четата на Христо Ботев също носи няколко знамена, но главно става червеноводското знаме, изработено от Петрана Обретенова през 1875 г. за Червеноводската чета и донесено на кораба „Радецки“ от Никола Обретенов.

на Цанко Дюстабанов, за знамето на Тревненската чета. В Сливенския (2-ри) революционен окръг се развява знамето на Петрана Обретенова, сестрата на Георги и Никола Обретенови. В 3-ти Врачански окръг

Несъмнено още много знамена са били извезани и развети по време на Априлското въстание, но не всички са стигнали до нас. Тези, които са запазени, са ценни реликви и остават символ на борбата за свобода и правда за всеки българин.

Възпитаници на Султански участвали в Априлско

Николай Иванов – Национал

В началото на XIX в. Османската империя изпада в тежка криза. Това е период на изостряне на Източния въпрос, подем на националноосвободителните движения и остра реакция от страна на консервативните среди против всякакви нововъведения в държавата.

Управляващите в Истанбул предприемат стъпки за реформиране на империята. Султан Махмуд II продължава реформите, започнати от Селим III. През 1826 г. ликвидира еничарския корпус като важна стъпка за провеждането на военна реформа с цел модернизация на армията. Той започва реорганизация по европейски образец.

Важен елемент са промените в образователната система. За реализирането на реформите са необходими държавни чиновници, подготвени да ги осъществят. Наложително е да се създадат светски училища. Процесът е бабен заради острата съпротива на консервативните религиозни среди. Първоначално се създават рюхдие (средни училища), ориентирани към учениците, които продължават с военна кариера. Отворени са Училище за юридическо образование и Училище за литературно образование. Открито е Военномедицинско училище през 1827 г., а малко след това – Хирургическо училище и Училище за военни науки. През 1839 г. – и училище за държавни преводчи.

Султан Абдул Меджид I провъзгласява на 3 ноември 1839 г. Гюлханския хатишериф и поставя началото на Танзимата (1839 – 1878) – период на реформи на държавния апарат. Основа на прокламираните преобразования са мерки за „административна централизация“, „модернизация на държавния апарат“, „европеизация на обществото“ и „секуларизация на юрисдикцията на образованието“.

Те се потвърждават от Хатихумадона през 1856 г. Наред с административните реформи е обещана сигурност на личността, честта и имота на гражданите, независимо от тяхната националност и вероизповедание. Тези мерки са с цел да се ограничи подемът на националноосвободителните движения, да се излезе от дълбоката криза на империята и да се запази териториалната ѝ цялост.

След Кримската война (1853 – 1856) Франция затвърждава традиционно силното си политическо и културно влияние в султанска Турция. През 1867 г. Наполеон III изпраща министъра на просветата Виктор Дюрюи в Истанбул с проект за реформа на образованието в Османската империя, чрез който трябва да се реализират обещанията, прокламирани от Хатихумадона за откриване на смесени училища за мюсюлмани и немюсюлмани. Султан Абдул Азис посещава в същата година международното изложение в Париж и след завръщането си се раз-

порежда висшите османски функционери да се заемат сериозно с реформиране на образователната система. Проектът на Дюрюи е възприет като основа на издадения през 1869 г. Органически закон за народното образование, с който се обобщават дотогавашните инициативи и се въвежда стройна образователна

система по френски модел. Предвидено е създаването на лицеи и университет.

През есента на 1868 г. в Истанбул отваря врати Султанският лицей в Галата сарай. Създаването на елитното средно учебно заведение е резултат от предприетите реформи в образованието и практическа реализация на силното културно влияние на Париж. Лицеят е по френски модел и се открива благодарение на активната намеса на френския посланик в Истанбул Проспер Буре. Великият везир Али паша и външният министър Фуад паша, които са основни фигури в предприеманите реформи, съдействат за реализиране на начинанието. Отпуснати са 400 000 франка за ремонт на сградата и за учебни пособия. Осигурена е годишна издръжка от 500 000 франка за нормалното функциониране на образователния процес. Откриването на Султанския лицей в Галата сарай е успех и за външната политика на Париж, възможност да се засилва френската културна пропаганда сред османския елит и сред интелигенцията на източните християнски народи.

Елитното средно учебно заведение е по образца на големите западноевропейски лицеи и предлага сериозна подготовка на възпитаниците си, които след това се реализират във всички сфери на държавната администрация. Основната част от преподавателския състав са французи. Продължителността на обучението за получаване на средно образование е пет години. Предвиден е и тригодишен подготвителен курс за децата, които нямат достатъчно познания, получени от началното обучение. В програмата е включено преподаване по следните дисциплини: турски език; френски език и литература; обществен

„Хвърковатата чета на Бен“

и частен морал; латински език; гръцки етимологии; обща история и османска история; политическа, административна, търговска, земеделска и промишлена география; елементарна и специална математика; космография; механика; физика и химия; естествена история; елементи на правото; елементи на политическата икономика; реторика и обща история на литературата; геометрично чертане, чертане с туш и рисуване. Обучението по гръцки, арменски и български език е факултативно. Предвидени са и гимнастически занимания за учениците.

Лицеят приема пансионери, полупансионери и приходящи. Цената на пълния пансион е 45 лири годишно. Високата порта поема разходите на деца от бедни семейства. Отпускат се стипендии само за османски граждани. За стимулиране на образователния процес е разпоредено да се спират стипендиите при тежко провинение и изключване от учебното заведение.

Султанският лицей в Галата сарай дава възмож-

ност на младежите от всички народности и вероизповедания в Османската империя от съседните балкански страни да получат модерно за времето си образование в традициите на френската просветна система. Към края на ноември 1868 г. в него са записани 172 мюсюлмани, 76 арменци грегорианци, 34 арменци католици, 47 католици от западен обред, 67 гърци, 40 евреи и 41 българи. От тях 150 са с държавна стипендия, 103 са полустипендианти, 227 плащат пълна такса. Преподаването е поверено на 18 учители.

Срещу елитното учебно заведение в Истанбул се противопоставят руските, австрийските и италианските дипломати, които виждат в него опорен пункт на френската културна пропаганда в Османската империя. Не е добре посрещнато откриването на училището и от немалоко от българските просветители и революционери. Те възприемат политиката на просветното учреждение като заплаха от асимилиране на младите българи и пречка за осъществяване

Горният лицей в Галата сарай, Априлското въстание (1876 г.)

Музейно-исторически музей

„Горният лицей“, хуг. Петър Морозов

на големите цели на Българското възраждане. Показателни са думите на Любен Каравелов във вестник „Свобода“ от 12 ноември 1869 г.: „Да говорим тук за Галатасарайския лицей е напразно; ще кажем само, че този прехвален лицей не само не развива учениците, но притъпява им умовите и турчи характерите им...“.

Времето показва, че опасенията на българската революционна общественост са неоснователни. Повечето от възпитаниците на лицей стават ревностни патриоти и носители на западната култура и образование. Само в периода от 1868 до 1876 г. в лицей получават солидно образование над 100 българи. Те са важна част от елита, на който се разчита да положи основите за бъдещ просперитет на освободената през 1878 г. българска държава. В Султанския лицей в Галата сарай се обучават Лазар Йовчев (бъдещият екзарх Йосиф I), генералът от пехотата Никола Иванов, генерал-лейтенант Михаил Савов, Симеон Радев, Антон Франгя, Димитър Попов, деца на фамилията

Златарски, Иванчови, Стоманиякови, Табакови и др.

Четирима възпитаници на лицей непосредствено участват в Априлското въстание.

Престижно за времето си образование в елитното училище в Истанбул получава **Георги Димитров Измирлиев (Македончето)**. Роден е на 21 април 1851 г. в Горна Джумая (дн. Благоевград). Син е на заможен търговец на мюлюни. Първоначално учи в родния си град и в Сяр (1864 – 1867). След това с финансовата поддръжка на Българското благотелно братство „Просвещение“ продължава образованието си в Султанския лицей в Галата сарай. През учебната 1872/1873 година е учител в българското училище в Топкапия в Истанбул. С помощта на Найден Геров е изпратен да учи в Одеското юнкерско пехотно училище. През есента на 1875 г. Георги Измирлиев напуска Одеса и се присъединява към българските революционери в Пловдив, които подготвят въстание в България през следващата 1876 г. Участва в заседанията на

Пловдивския революционен комитет и е определен за помощник-апостол и военен инструктор на I Търновски революционен окръг.

В началото на 1876 г. Георги Измирлиев преминава в България и предприема енергични действия в подготовката на предстоящото надигане срещу османската власт. След преждевременното избухване на въстанието в IV Пловдивски революционен окръг на 20 април 1876 г. турската полиция предприема незабавни мерки. В Търновско започват масови арести. На 28 април 1876 г. Георги Измирлиев е заловен в Горна Оряховица. Откаран е в Търново, където е осъден на смърт. Обесен е на 28 май 1876 г.

Тодор Лулчов Каблешков е роден на 1 януари 1851 г. в Копривищица. Баща му е бегликчия. Първоначалното си образование получава в Копривищица. Продължава обучението си в Пловдивското класно училище „Св. св. Кирил и Методий“ при Йоаким Груев. Приет е в Султанския лицей в Галата сарай през 1868 г. Напуска го три години по-късно поради здравословни проблеми. След прибирането си в Копривищица осъществява връзка с местните революционни дейци. През 1872 г. по негова инициатива се създава Българско машиническо гужество „Трудолюбие“. От 1873 г. работи като ученик телеграфист в Одринската жп станция. След това става началник на жп станцията в гара Белово. Развива активна просветна и културна дейност. Основава читалище „Искра“ в Белово. Превежда от френски език „Граф Монте Кристо“ на Александър Дюма. Наред с това пропагандира революционните идеи сред българското население. В началото на 1876 г. се среща с Георги Бенковски и Панайот Волов. Определен е за ръководител на комитета

в Копривищица и за помощник-апостол на IV Пловдивски революционен окръг. На 20 април 1876 г. Тодор Каблешков обявява началото на Априлското въстание в Копривищица, написва прочутото Кърваво писмо до комитетите в Панагюрище и околните села, с което ги приканва да въстанат. Оглавява Военния съвет в Копривищица. След разгрома на въстанието в IV Пловдивски революционен окръг с малка чета се оттегля в Троянския и Габровския балкан. Заловен е от турските власти. Самоубива се в Габровския затвор на 3 юни 1876 г.

Възпитаник на лицей е революционерът **Петко Иванов**. Роден е в с. Михалци. С финансовата подкрепа на Русенската община от 1868 г. до 1870 г. получава образование в елитното средно училище в Истанбул. След това става учител в Михалци. Занимава се и с театрална дейност. Участва в подготовката на Априлското въстание в I Търновски революционен окръг като член на комитета в с. Михалци. Участва в четата на поп Харитон Халачев, която от 29 април до 7 май 1876 г., обградена в Дряновския манастир „Св. Архангел Михаил“, води ожесточени боеве срещу турски войски.

Петко Иванов загива в сраженията.

Константин Величков е роден през 1855 г. в Пазарджик. В периода между 1868 г. и 1874 г. учи в Султанския лицей в Галата сарай. На 10 юли 1870 г. е сред наградените възпитаници за добрите си познания по турска калиграфия, френски език, история, география, физика, реципиране, френска калиграфия и рисуване. Активно участва в културния жи-

вот на столицата на Османската империя. Заедно с Георги Николов превежда от френски език пиесата на Виктор Юго „Лукреция Борджия“. Написва граматика „Невянка и Светослав“, която е поставена в театър „Османе“ в Истанбул и в различни български градове. Константин Величков завършва със званието „лисансие“ по литература. Завръща се в Пазарджик и става учител в мъжкото класно училище в града.

Взема активно участие в подготовката на Априлското въстание като член на революционния комитет в Пазарджик. За революционната си дейност е арестуван от османските власти и осъден на смърт. Освободен е след постъпките на европейската комисия за разследване на турските жестокости през Априлското въстание. Участва в Руско-турската война (1877 – 1878) като преводач на руските войски. След Освобождението се занимава с обществена, писателска и политическа дейност. Следва право в Париж (1880 – 1881 г.) и живопис във Флоренция (1886 – 1889 г.).

Заема високи държавни служби: директор на Народното просвещение в Източна Румелия (1884 – 1885), министър на народното просвещение (1894 – 1897), министър на обществените сгради, пътищата и съобщенията (1894 г.), министър на търговията и земеделието (1897 – 1898). Неколкократно е избиран за представител. От 1902 г. до 1904 г. е дипломатически агент в Белград. Дописен (1881 г.) и редовен член (1884 г.) на Българското книжовно гужество (дн. БАН). Умира в Гренобъл на 3 ноември 1907 г.

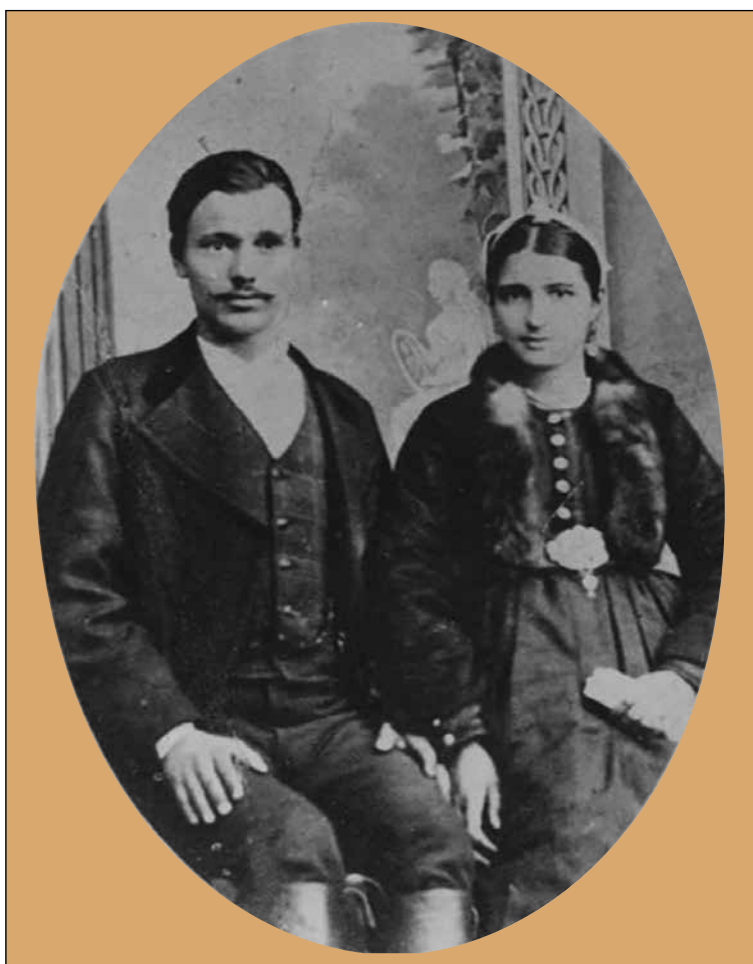
Родният край и народът се прекланят пред подвига им!

За Димитър Димов и неговия

В дома си на улица „Кръс-
тъо Сарафов“ 26 в столи-
цата писателят Димитър
Димов прекарва последните
12 години от своя живот,
до внезапната си смърт на
1 април 1966 г. Три години
по-късно това домът е пре-
върнат в музей, който днес
съхранява и представя не-
говото богато наследство –
автентична обстановка,
мебели, вещи; ценната му
библиотека с над 3000 тома
книги от почти всички об-
ласти на знанието; лабора-
торията му по химия, уреди
и апарати по физика, елек-
тротехника, фотография.
Тук е събран и цялостният
архив на писателя – ръкопи-
си, кореспонденция, снимки,
първи издания на романите
му, ценни книги с автогра-
фи, художествени произве-
дения, доклади и документи
като председател на СБП,
лекции, научните му трудо-
ве и статии.

В архива на Димитър Ди-
мов се съхраняват и мате-
риали, свързани с неговия
майчин род Харизанови – ко-
респонденция, снимки, спо-
мени, родословно дърво. И
макар в основни линии био-
графията на писателя да е
добре известна, винаги има
какво още да се разкаже, за
да допълни представата ни
за родствениите връзки, кон-
тактите, житейските пре-
вратности, допринесли за
формирането на личността
на един от най-интересни-
те представители на бъл-

Спас Харизанов със съпругата си Фикия

гарската литература.

Историята на Харизано-
вия род тръгва от китното
пиринско село Влахи (Мел-
нишко), разположено в юго-
западния край на Северен
Пирин. Заради природните
си дадености – гори, тучни
пасажи, плодородна обра-
ботваема земя, минерални
извори, районът привличал
заселници още от древ-
ността.

След битката при Чер-
номен през 1371 г. Влахи е
последвало съдбата на села-
та от Пиринския край, кои-

то попадат под османска
власт чак до Балканските
войни. Селото се спомена-
ва в турските данъчни ре-
гистри за първи път през
1606 г. под името Евлия. Бла-
гоприятното географско
положение и близостта му
до сухоземния и водния път
по долината на р. Струма
допринасят за истинския
разцвет на Влахи в края на
XVIII и през XIX в.

Около 1830 г. по иници-
атива на селския първенец
Харизан Джорлов тук се
създава първото килийно
училище. Той е сред иници-
аторите за построяването
през 1844 г. и на нова църк-
ва в селото – „Св. пророк
Илия“, след като старата
църква „Рождество на Св.
Богородица“, строена още в
края на XVI в., става тясна
за нарастващото християнско население.

Роголюбивото дело на Ха-
ризан Джорлов продължава
с огромно сърце и далновид-
ност неговият син Стой-
ко. По време на Кримската
война (1853 – 1857) килий-
ното училище в селото е
закрито. Непосредствено
след края на войната, по
инициатива на занаятчи-
ите и търговците от Влахи
е създадена Влахинската
българска община – граж-
данско-църковно сдружение,
начело на което застава
Стойко Харизанов. Община-

та подпомага просветното
дело в района, като осигу-
рява от Рилския манастир
учебни помагала и църковни
треби, а със съдействието
на руския консул в Солун –
църковни книги, одежди,
учебници, географски кар-
ти и глобус. През 1866 г. е
построена нова сграда за
училището, което Михаил
Попфилипов превръща за
няколко години от килийно
в новобългарско – първото
в Мелнишкия край.

При гаскал хаджи Михаил
учи и роденият през 1842 г.
син на Стойко Харизанов –
бъдещият просветен деец,
общественик, учител и
юрист Спас Стойков Ха-
ризанов – дядото на Димитър
Димов. Будният младеж
продължава образованието
си в Банско, а след това, из-
гържан от замоналите се

сестра му и Иван Сандан-
ски се преселват в Дупница.
Там Спас Харизанов осно-
вава адвокатска кантора.
Работи също като съдия в
Радомир, Кюстендил, Сев-
лиево, Трън. Поддържа ко-
респонденция и приятелски
връзки с Петко Р. Славей-
ков, който редовно му из-
праща от Цариград вестни-
ци и списания. Сътрудничи
на хърватския етнограф и
археолог Стефан Веркович
– видна фигура в борбите
за църковно-национална не-
зависимост на българския
народ. През последните го-
дини от живота си работи
като адвокат в кантората
си в Дупница.

Спас Харизанов умира
през 1899 г. Тогава гъщеря
му Веса е едва 10-годишна.
Тя се ражда на 2 юли 1889 г.
в Дупница и е последното,
четвърто дете в семей-
ството на Спас и Фикия Ха-
ризанови. Фикия, чийто рог
е от Мехомия (дн. Разлог),
също е добре образована за
времето си жена, с жив ин-
терес към руската класиче-
ска литература. Малката
Веса расте в просветена се-
мейна среда, в която образо-
ванието е на почит. Сестра
й Славка Харизанова е сред
първите завършили педаго-
гика в Първа девическа гим-
назия в София.

Единият им брат е изтък-
натият журналист Любо-
мир Харизанов, който учи в
гимназията в Дупница, във
френския колеж в Солун и

„За спомен на баба си Фикия,
която го гържи. От Минча.
Роден на 25 юни 1909 г. в гр.
Ловеч. Фотографиран на
26 април 1910 г. в Свищов, а
понастоящем, 12 май 1910 г. в
гр. Дупница.“

съселяни хаджи Георги Или-
ев и Пешо Хаджистоянов и
със съдействието на Най-
ден Геров, заминава да учи
правни науки в Русия. След
завръщането си, от 1866
до 1868 г. е учител в Крес-
на, а през 1874 – 1875 г. – в
Мелник. През 1877 г. работи
като преводач в Руското
привременно управление на
Горна Джумая (дн. Благо-
евград). Участва активно
в Кресненско-Разложкото
въстание (1878 – 1879).

След разгрома на въста-
нието село Влахи е опу-
стошено. Голяма част от
населението на Мелнишко,
Горноджумайско и Разложко
напуска родния край и търси
убежище в Княжество Бъл-
гария. Така семейството на
Спас Харизанов и това на

Любомир Харизанов

в американското училище в
Самоков. Участва в афера-
та „Мис Стоун“ като пре-
водач между революционни-
те дейци и американците.
За кратък период от време,
ок. 1902/1903 г., е дописник в

Севлиеви съдебни чиновници. Председател: Лазар Гавалюгов;
Членове: Костантин Апостолов, Спас Харизанов (на втория ред,
вторият от дясно наляво), Цончо Пенчов; Прокурор: Костантин
Добринков; Съдебен следовател: Христо Икономов; Мирови съдия:
Харизан Д. Харизанов; Нотариус: Петър Митков; Съдебен
пристав: Коно В. Конов; Секретар на съда: Коста Маринчев;
Секретар на мировия съдия: Д. Татев. Писар при съда: Георги
Рагоев; Писар при съдебния следовател: Димитър Тончов.
Севлиево, 22 март 1888 г.

майчин рог Харизанови

Иван Харизанов със съпругата си Екатерина Ненчева – първата българска поетеса след Освобождението

четата на Гоце Делчев и Яне Сандански, заедно с Пейо К. Яворов. По време на Балканската война е кореспондент на Трета българска армия. По-голямата част от журналистическата му кариера преминава в редакцията на в. „Мир“. Любомир Харизанов е редактор на първите събрани съчинения на Иван Вазов, издадени от Александър Паскалев в 8 тома в периода 1911 – 1918 г.

Другият брат на Веса е видният юрист, публицист и общественик Иван Харизанов, наричан от многолюдния Харизанов рог „Вуйчо Ваньо“. Завършва право в Софийския университет и работи като съдия и прокурор в Бяла, Търговище, Кюстендил, Нова Загора, Пловдив, Хасково и София. Сътрудничи с публицистични текстове на списанията „Месечен преглед“, „Демократически преглед“, редактор е на вестниците „Изгрев“ и „Гражданин“. Няколко пъти е избиран за народен представител.

Иван Харизанов е един от създателите и идеолози на кръга „Звено“. След 9 септември 1944 г. е народен представител, председател на Върховната стопанска камара, член на Националния комитет на Народния съюз „Звено“ и делегат на Парижката мирна конференция през 1946 г. Иван Харизанов пише „История на македонското революционно движение. Яне Сандански“, която разказва за Кресненско-Разложкото въстание, Рилския конгрес

на ВМОРО (1905 г.), четите на Яне Сандански (който е родственик на Харизанови), за историята на Рилския манастир и др. За съжаление ръкописът не е запазен в неговата цялост. Иван Ха-

„На милите ми родители за спомен. Томьо и Веса. Дупница, 1907 г.“

ризанов е постоянна материална и морална опора на семейството на сестра си Веса, а за бъдещия писател Димитър Димов вуйчо Ваньо е незаменим наставник.

Начално училище и прогимназия Веса Харизанова завършва в родния си град. Първите години от гимназиалното ѝ образование преминават в Кюстендил, където по това време има класно девическо училище, а след това завършва Педагогическия отдел на Втора софийска девическа гимназия. Още тогава Веса Харизанова прави впечатление както с красивата си външност, така и с будния

си интелект, доброта и човечност. Тя е поетична натура със склонност към литературата, музиката и изобразителното изкуство.

На 19-годишна възраст Веса Харизанова се омъжва за Томьо Димов, поручик от 14-и пехотен Македонски полк. Сключват брак на 3 февруари 1908 г. във Военния клуб в Дупница. Още в края на януари Томьо Димов е командирован в 34-ти пехотен Троянски полк и скоро след женитбата семейството се премества в Ловеч. Там се ражда и синът им – бъдещият голям писател Димитър Димов. На гърба на сватбената снимка Веса Димова е записала: „На 25 юни 1909 г. в 4 ч. и 3 м. сл. пладне, четвъртък ни се роди дете – момче в гр. Ловеч“.

От 1 януари 1911 г. капитан Томьо Димов се връща

кня Харизанова. Тази смърт слага отпечатък и върху крехката психика на малкия тогава Димитър. Младата жена се отдава изцяло на грижите за възпитанието и интелектуалното развитие на своя син. Тя първа долавя голямото дарование, което той носи у себе си, насочва и стимулира интересите му.

Веса учителства за кратко време в Дупница, а през учебната 1916/1917 година се записва в Русенския висш педагогически курс в Габрово, но не го завършва. През 1918 г. се омъжва за офицера Руси Генев и на следващата година семейството се установява в София. Димитър Димов учи последователно в Народно основно училище „Васил Априлов“ и в Първа мъжка софийска гимназия. През есента на 1928 г. постъпва във Ветеринарно-медицинския факултет на Софийския университет, където през 1934 г. се дипломира като доктор по ветеринарна медицина.

С голяма загриженост майката бди над сина си и когато той се отделя от семейството и започва самостоятелен живот. Тя е неговият пръв съветник и критик, неизменен помощник и духовна опора; пръв слушател на литературните му опити и най-големият почитател на творчеството му. Никак не е случаен, разбира се, и фактът, че романът „Осъдени души“ (1945) е с краткото, но така изразително посвещение „НА МАЙКА МИ“.

Веса Харизанова умира внезапно на 29 ноември 1952 г. Димитър Димов преживява тежко тази раздяла, споделяйки: „загубих единствения човек, с когото се

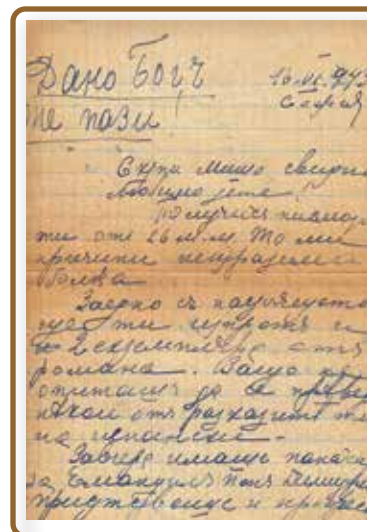

Димитър Димов с майка си

разбирах...“. Години по-късно, в своя незавършен роман „Ахилесова пета“, в който са вплетени множество автобиографични елементи, Димитър Димов пише:

„Не искам да идеализирам майка си... Ала справедливостта изисква да кажа, че всичко добро, което усещам у себе си, бе подхранвано и развивано от нея... Майката е същество, предопределено да страда, и нейната мъка изкупва всички възможно недостатъци в характера ѝ... В майчината прегръдка има някаква тайнствена топлина, някаква нежност, неопишуема и прекрасна, която ви облекчава отведнъж, която ви вдъхва усещане за сигурност и спокойствие и която извирва може би от първичния инстинкт на майката да продължава и закриля живота“.

Д-р Милена Катошева,
главен уредник на къща музей „Димитър Димов“

Писмо на Веса Харизанова до Димитър Димов в Испания

Снимките са от фонда на къща музей „Димитър Димов“ към Националния литературен музей.

Достоен пример за морална сила

Поетът, който получава лавров венец в Атина, но не отрича, че е българин, се завръща в родния Охрид и става народен учител.

С цялостната си книжовна, просветителска и обществена дейност Григор Пърличев принадлежи към оная силна група от наши възрожденци, която след Паисий Хилендарски определя мащабността на своята епоха – Константин Фотин, Георги Раковски, Иван Богоров, Петко Славейков, Петър Берон, Любен Каравелов, братя Миладинови (Димитър, Наум и Константин), Кузман Шанкарев и др. Неговата творческа съдба обаче се оказва още по-заплетена, защото успехът и изпитанията го следват през трудния му живот и усилията да овладее книжовно българския език остават без сериозен резултат. Фигурата му е обгърната с противоречивите оценки, които получава приживе, поетичните му произведения не стават известни, а неговата ценна „Автобиография“ едва в края на живота му хвърля ярка светлина върху преживяното в служба на отечеството.

Произхожда от ония обикновени среди на българите от Охрид, в които лобознателността и жаждата за просвета са силни и непоклатими. Роден е на 18 януари (ст. ст.) 1830 г. като четвърто, последно дете на шивача Ставри Пърличев и Мария Гьокова – по неговото определение „родители доста бедни, но честни“. Когато след половин година баща му умира, бъдещият книжовник и будител е нахърчаван от майка си – „лъвица телом и душевно“, както сам я характеризира. Неговият дядо, който е земеделец и много трудолюбив, също полага грижи да му помага да започне да се образова, като го учи по един гръцки буквар.

Важен момент в ранните години на неговото съзряване е идването на Димитър Миладинов като учител в Охрид. „Словото течеше из устата му като мед. Священ огън гореше в очите му“ – спомня си Г. Пърличев. А примерът на пламенния родолюбец, затворен с по-малкия си брат Констан-

тин в цариградския затвор и погубен там, ще остане за него водещ през целия му неспокоен и труден житейски път.

След като работи известно време като учител в Тирана, младежът заминава за Атина и там през 1849 г. се записва да следва медицина, но поради липса на средства прекъсва и отново става учител в Прилеп и Охрид. Събрал малко средства, той продължава през 1858 г. своето образование в Медицинския факултет. Овладал отлично гръцкия език и прочел редица прославени про-

шение, благочестиво дело“.

Председателят на комисията Ал. Рангавис разглежда накратко в сп. „Пандора“ представените за участие в конкурса 14 произведения, като за „Сердарят“ отбелязва нейното ясно и просто съдържание: „В Албания, където водят борба помежду си християнски и турски села, един млад мъж християнин загива в битка с отоманците; оцелелите от враговете го донасят в селото му, където един от тях разказва героичните му подвизи; там го оплаква майка му, оплаква го и годеницата

дина на император Юстиниан) в Македония, младеж морален и владеещ гръцки език, много прилежен и много буден и толкова повече достоен за похвала, щом следва тук чрез своя труд и с малко помощ, която му дава по някой път един музолобив йерарх от Македония, дебърският владику, ако сме добре осведомени“. Във в. „Фос“ също изпъква оценката за отличеното произведение: „Тази наградена поема бе действително достойна за награждаване и ние поздравяваме поета, загдето в първите си крачки се пред-

че съм българин... Да, не се отричам от народността си“. Проф. Кирил Топалов в своя много задълбочен и богат документирания очерк „Апостолът и поетът Григор Пърличев“ е проследил този враждебен спор и ясно е показал, че поетът без колебание отстоява своята българска национална чест и достойнство.

Акад. Михаил Арнаудов също цитира в своите изследвания думите на Пърличев, че е приел наградата за възвишение на народната, а не на личната гордост: „До толкова ние, българите, сме били ругани и презрени от всички народности, щото време е вече да се опомним. Като четем човек народните ни песни, гдето всяка хубавица се нарича гъркиня, неволно ще заключи, че клетото самопрезрение е знак на българщината. Време е да се покажем хора между хората. Българското трудолюбие рядко се намира у другите народи, то ни е облагородило, то е било и ще бъде нашето спасение... Какво преимущество могат да имат пред нас другите народности? Вярно е, че горделивият никога не преуспява, но вярно е също, че и който презира себе си, е самоубиец... Ние, българите, трябва да се уповаваме на силите си, на трудовете си...“.

изведения, Г. Пърличев пише ранните си стихотворения. Когато през 1860 г. е обявен традиционният поетичен конкурс, неизвестният още поет събира достатъчно смелост и с присъщата му решителност изпраща своята поема „Сердарят“, като вместо да постави листче с името си в отделен плик, какъвто е регламентът, подписва творбата си с инициалите „Г. С. П.“ и поставя кратко писмо до комисията, в което споделя: „Ако, казвам, стиховете ми се смятат достойни за наградата, о, тогава какво златно дело! Бъдете сигурни, никак няма да бъда недоволен, даже напротив, в такъв случай ви разрешавам да разполагате с половината от наградата за каквото и да е, по ваше ре-

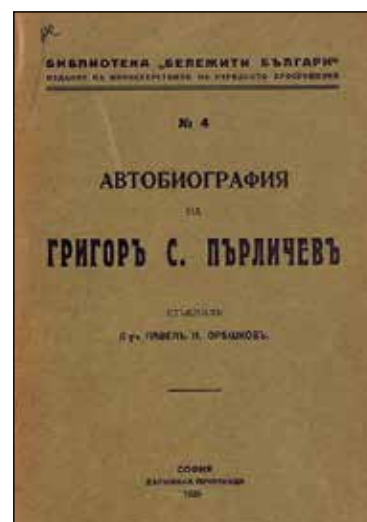
ше, която отказва да живее повече между хората и да се омъжи; оплакват го оплаквачките и цялото село; майка му изпраща хората да приберат и да погребат и другите загинали борци, другари на сина...“.

В заключение Рангавис общава защо представената поема е победител: „Тя има много и превъзходни достойнства, а недостатъците ѝ са малко и съвсем второстепенни, комисията я смята за първа тази година и дава венеца на „Сердарят“.

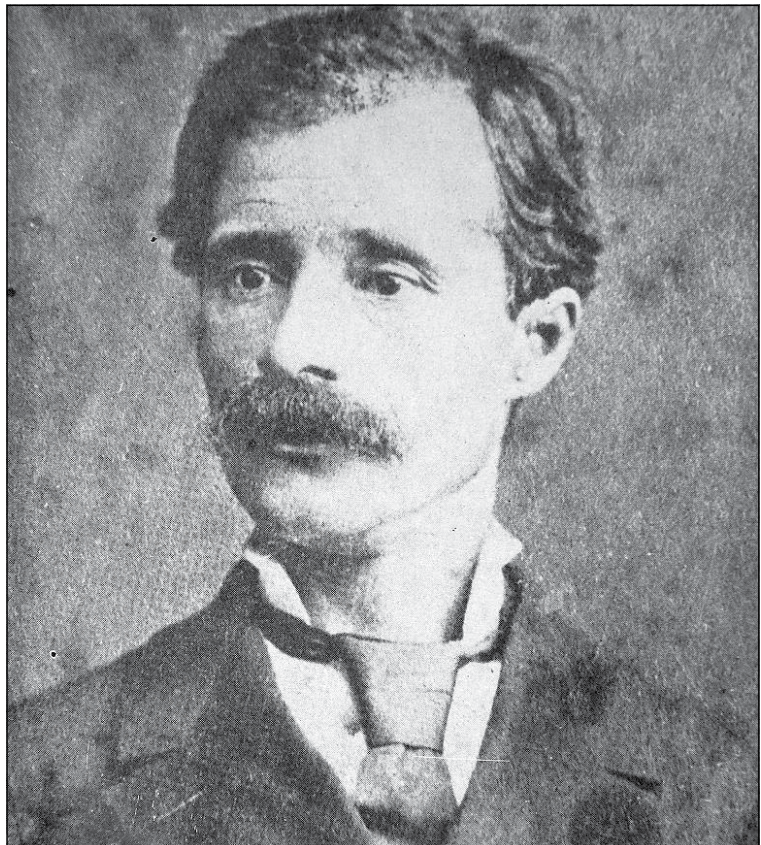
След като на 25 март 1860 г. резултатите от конкурса са обявени и става известно името на победителя, във в. „Авгу“ за него се съобщава: „Той е студент по медицина на име Григориос Ставридис от Охрид (ро-

ставя с толкова съвършено произведение. Когато прочетохме цялата поема, се издигнахме в друга поетическа сфера и фантазията ни блуждаеше в героични места и за много време мислехме, че четем самия Омир – толкова го наподобява в описанията и в нравите“.

Сред съперниците на Пърличев в конкурса е бил и неговият професор по ботаника в университета Теодорос Орфанидис – изявен поет, който започва злостна атака срещу комисията и младия автор, като дори го обвинява, че е агент на организирана „българска пропаганда“ във в. „Авгу“. Пърличев възмутено отговаря на своя преподавател във в. „Фос“, че не е „орган на пропаганда“ и заявява: „Казваш,

За идеализма на младия Пърличев и липсата на сребролюбие говори не само това, че той получава половината от наградата, според неговото предварително заявление до комисията, но той се отказва и от предлаганата стипендия да следва в Оксфорд или Берлин. Неговите думи са знаменателни: „Нужда велика е да уда в домът си“. Ако по времето на възмъжаването на Пърличев изучаването на гръцки език

Григор Пърличев

се е възприемало като начин да се получи образование, то постепенно (както разказват мнозина книжовни дейци и изследователи като братя Миладинови, Ив. Снегаров, К. Шанкарев и др.) започва осъзнаването, че чрез гръцкия език се принизява националното самосъзнание, елинизмът взема връх особено в известната „Мегали идея“ – да се подчинят страниците от Балканите на гръцко духовно и политическо господство. Затова казаното от Шанкарев за примера на Димитър Миладинов – „едно ненаситно родолюбие“, постепенно намира своите радетели. Самият Пърличев в спомените си подчертава започналата промяна: „С помощта на Якума Сапунджиев побългарихме съвсем погръчения Охрид“.

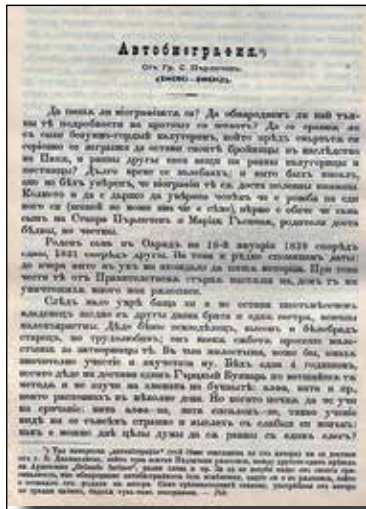
Учителската дейност на Григор Пърличев е неговата ярка апостолска дейност, чрез която той става страстен защитник на българщината и непокорството срещу насажданите от гръцкия владика Мелетий чуждопоклонство, невежество, покорство. Народноствното самочувствие сред българите е важен момент от разрастващото се национално движение и в Охридско, и в цяла Македония. Пърличев в една от речите си разпалено казва: „Язык свой имаме и го погазваме. Свите народи са учат свой язык, а ние се учиме язык чужди и мъчен“.

Той изпраща писма и дописки до П. Р. Славейков и неговия в. „Македония“, излизащ в Цариград, моли за съдействие.

През лятото на 1867 г. в

Охрид е открито девическо училище и за учителка пристига Неделя Петкова, която в своята работа е подпомагана от дъщеря си и една монахиня. За тази благородна и важна дейност Пърличев изпраща дописка. Броят на ученичките отначало е осем, но за кратко време достига 180. Изпитите им преминават „при стечение на толкова много народ, колкото никой не помни“.

В разгара на църковната борба Пърличев пребивава от май до ноември 1868 г. в Цариград и това му дава възможност да слуша уроци по църковнославянски език при архимандрит Григорий Немцов, да се запознае

с редица дейци и да изучава и съвременния български език, благодарение на Иван Найденов – журналист и редактор. Когато се завръща, фанариотите започват да го преследват, усещайки, че младият учител и последовател на Димитър Миладинов е станал опасен. На 26 ноември 1868 г. Пърличев е арестуван заедно с брат си и двамата им племенника – синове на сестра им Зогра-

фина. Отведен е в дебърската тъмница, изпратен от населението на Охрид като герой.

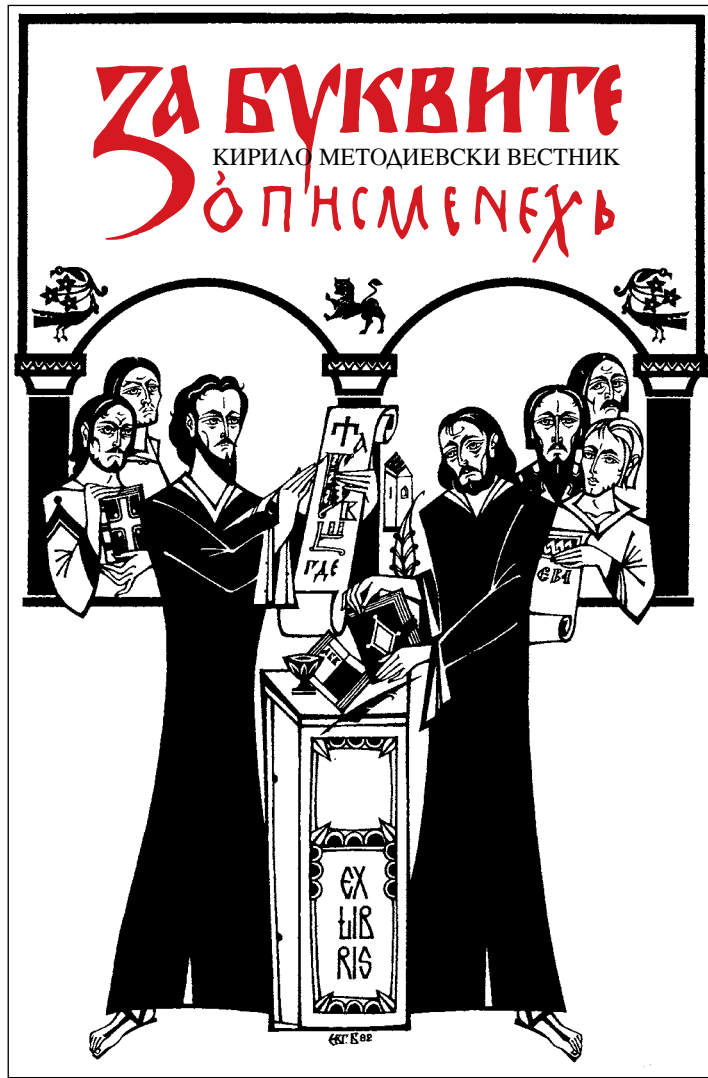
Благодарение на положените усилия от другарите си и поборниците, Пърличев се завръща през януари 1869 г. Продължава своята неравна битка въпреки заплахите и огорченията, които го съпътстват. Горчиво признава в спомените си: „От опит разбрах, че латаргията не се премахва изведнъж“. Когато обаче е обявен ферманът за създаването на Българската екзархия, документът е прочетен тържествено в Охрид в черквата „Св. Климент“, а дейният участник в българското дело произнася пламенна реч и сам съобщава за това в дописка до в. „Право“.

Освен борбите, в които участва, Григор Пърличев продължава да твори – той пише стихотворения за възрастни и деца. Марко Балабанов, който е редактор на известното сп. „Читалище“, което излиза в Цариград, предлага на Григор Пърличев да преведе „Илиада“. Той се съгласява и в кн. 11, 1871 г. е публикувана една част с кратка бележка, в която се казва, че този превод „ще направи епоха в народната ни книжевност“.

Преводът обаче среща доста сериозната критика на Нешо Бончев и Любен Каравелов, а Христо Ботев в сатирата си „Защо не съм...“ осмива преводача. Единствен Константин Величков след Освобождението дава обективна оценка на забележителното дело на Пърличев, който обаче, силно наранен от критиците, унищожава своя превод.

Забележителна творба на големия родолюбец е неговата „Автобиография“, писана в Солун през 1884-1885 г. Проф. Кирил Топалов е дал много точна оценка на произведението: „Написана е свежо, искрено, с много хумор и с истинско белетристично умение, с много пластика и психологическо проникновение – качества, свързващи я съвсем отблизо с творба като „Записки по българските въстания“ на Захарий Стоянов“.

Големият възрожденски геец, поет, преводач и книжовник умира на 25 януари (ст. ст.) 1893 г. в родния си град, но неговото име и дело винаги ще ни вълнуват с чистия си и светъл патриотизъм и благороден творчески дух.

Екслибрус Евгений Босацки

ISSN 1312-3785

Излиза от 1979 година

Бр. 63/март 2021 г.

Основател на изданието
ВЕСЕЛИН ЙОСИФОВС особени заслуги за списването
на вестник „За буквите – О писменехъ“
ИЛИЯ ПЕХЛИВАНОВГлавен редактор
Доц. ДИАНА СТОЯНОВАСъредактор
Д-р ХРИСТО ХРИСТОВРедактор и коректор
СВЕТА ДЕКОВАГрафично оформление, редактиране и илюстрации
АНТОАНЕТА СЪРНЕВСКА

МЕЖДУНАРОДЕН РЕДАКЦИОНЕН КОМИТЕТ

Съпрегсегатели
Проф. СТОЯН ДЕНЧЕВ, проф. ИРЕНА ПЕТЕВА

ДЖУЗЕПЕ ДЕЛ' АГАТА, ВЛАДИМИР ВАВРЖИНЕК,
ВАСЯ ВЕЛИНОВА, РАДОСЛАВ ВЕЧЕРКА, МАРЧЕЛО ГАРАЗАНТИ,
ДИМИТРИОС ГОНИС, ВАСИЛ ГЮЗЕЛЕВ, АКСИНИЯ ДЖУРОВА,
ИВАН ДОБРЕВ, НЕВЯНА ДОНЧЕВА-ПАНАЙОТОВА, АНТОН ДОНЧЕВ, НАДЕЖДА ДРАГОВА,
РУМЯНА ЗЛАТАНОВА, ДИМИТЪР ИВАНОВ, ИЛИЯ ИЛИЕВ, МАРИЯ ЙОВЧЕВА,
НЕДЯЛКО ЙОРДАНОВ, ИГОР КАЛИГАНОВ, КАЛИНА КАНЕВА, ДИМИТЪР КЕНАНОВ,
РУМЯНА КОНЕВА, МЕРСИЯ МАКДЕРМОТ, РОЛАНД МАРТИ, ПРЕДРАГ МАТЕИЧ,
ФЛОРИАН МЕСНЕР, ХАЙНЦ МИКААС, АЛЕКСАНДЪР НАУМОВ, СВЕТАЛИНА НИКОЛОВА,
КОНСТАНТИНОС НИХОРИТИС, ДМИТРИЙ ПОЛИВЯННИЙ, ГЕОРГИ ПОПОВ,
ЦВЕТИ РАДЕВА, ЮРИЙ РОСТОВЦЕВ, ТАТЯНА СЛАВОВА, МАРИНА СМОЛЯНИНОВА,
ХРИСТО ТЕМЕЛСКИ, ФРАНСИС ТОМСЪН, СВЕТОЗАР ЕЛДЪРОВ,
АННА-МАРИЯ ТОТОМАНОВА, ХРИСТО ТРЕНДАФИЛОВ, АНАТОЛИЙ ТУРИЛОВ,
ХИЛАДЕ ФАЙ, УИЛЯМ ФЕДЕР, КРИСТИАН ХАНИК, ПЕТЕР ШРАЙНЕР

Съдейници
Красимира Александрова, Анжела Димчева, Евелина ЗдравковаУниверситетска младежка академия за управление на знания
Компютърна лаборатория „Джон Атанасов“
Институт за информация и сигурностАКАДЕМИЧНО ИЗДАТЕЛСТВО „ЗА БУКВИТЕ – О ПИСМЕНЕХЪ“
www.unibit.bg • www.zabukvite.orgНаучен секретар
ЕВГЕНИЙ ВАСИЛЕВА© Стефан Пеев, наборен шрифт Pliska
(GNU GENERAL PUBLIC LICENSE), 2016София, 1784, бул. „Цариградско шосе“ № 119
e-mail: info@zabukvite.orgПечатница
АСКОНИ - ИЗДАТ

Носия от село Мелница

Модел: Виктория Христова
Фотография: Славян Стоянов
С любезното съдействие
на Етнографско-археологическия музей – Елхово

Всяка снимка носи послание и надежда. Човешките съдбини са необозрими, историята на един човек понякога се превръща в част от историята на един род, населено място или на народа. Спомени-те за личности, събития или места „оживяват“ по невероятен начин, когато магията на обектива ги е уловила и има кой да разкаже за тях. Красивото момиченце на снимката е Виктория Христова, а нейната история носи белезите на миналото в нашето съвремие. Тя е родена на 11 април 2009 г. в китното градче Елхово, което се намира по долното течение на р. Тунджа. Израснала в патриархална среда, възпитавана от своите родители, баби и дядовци, Вику е от онези деца, в които е „посято“ семето на доброто, на любовта и уважението към род и Родина.

Нейните корени по майчина линия са от село Мелница, в района на българо-турската граница. На това дете не са чужди дългите летни дни на село, игрите по цял ден и задължителната литература за четене през лятото, но за скромните си 11 години Вику притежава богата душевност, възпитание и артистичност. Тя е умна, ученолюбива и с искрено пристрастие разказва за традициите и историите в Елховския край.

Срещата между талантливия фотограф Славян Стоянов и Вику е вълнуваща. Фотографът успява да запечата в няколко кадъра душевността на тази достойна елховска наследничка, облечена с автентична носия, характерна за с. Мелница. И не само... Той успява да запечата образа на малкото момиче в една неподправена среда, в която десетилетия наред са се раждали, възпитавали и израствали поколения достойни българи.

Акцент в снимката е т.нар. мелничарско забраждане, характерно за тронките в този район. Славян Стоянов популяризира снимките си чрез неговата страница и блога си „История в шевици“, където всеки може да се запознае с българската везбена култура. Мисията на талантливия фотограф е това безценно знание да бъде съхранено и предадено на поколенията сега и занаят. Вероятно затова казват, че има среци тъжни, изпепеляващи, щастливи, желани и не толкова. Но аз знам и вярвам, че има и такива, които ти е писано да не забравиш... такива, които са навременни и след тях разбираш смисъла на израза „Аз обичам България!“.

Доц. Диана Стоянова

Аз съм българче!